

ENGELLİLER İÇİN BELEDİYELERİN ERİŞİLEBİLİRLİK SORUMLULUKLARI: ÇORUM ENGEL HARİTASI PROJESİ¹

Nur ŞAT²
Tuğçe GÖVER³

Atıf/©: Şat, Nur; Göver, Tuğçe (2017). Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi, Yıl 10, Sayı 1, Haziran 2017, ss. 521-542

Özet: Bu çalışmanın amacı ve önemi; yasal açıdan yetkili ve sorumlu birimler olarak belediyelerin engellilerin yaşam kalitelerinin artmasına yapacağı katkıdan kaynaklanmaktadır. Çalışmanın varsayımları, yaşam kalitesinin kentin dış mekânlarındaki olanaklardan çok etkilendiği; Türkiye’de engelsiz kentlerin önündeki engellerin yasal düzenlemelerde değil, uygulamalarda olduğu ve bu çözümlerin öncelikle belediyelerce sağlanması gerektiğidir. Bu varsayımları doğrulayan verilere Şubat-Ağustos 2015 tarihleri arasında Çorum Merkez ilçede “Eylem Araştırması” yöntemiyle yapılan “Çorum Engel Haritası” projesiyle ulaşılmaktadır. Çalışma sonunda Belediyenin engelsiz erişim için uzman kadrosunu arttırması, teknik ve istatistiki çalışmalarının kapsamını genişletilip sık sık güncellenmesi gerektiği gözlemlenmiştir. Ayrıca planlayıcı ve uygulayıcı personeli mesleki bilginin daha çok kullanıcı dostu işler üretmek yönünde arttırılması ihtiyacı görülmüştür. Çalışmanın planı şöyledir: Girişten sonra, ilk olarak “Temel Kavramlar” tanımlanmaktadır. İzleyen bölümde teorik olarak ulaşılabilirlik boyutları hakkındaki bir çerçeve, alt başlıklar aracılığıyla çizilmektedir. Sonraki bölümlerde önce Türkiye’deki durumun değerlendirilmesi ve daha sonra da saha çalışmasını oluşturan projenin bilgileri açıklanmaktadır. “Bulgular ve Tartışma” bölümünü ise “Sonuç” bölümü izlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Belediye, Erişilebilirlik, Ulaşılabilirlik, Eylem Araştırması.

Makale Geliş Tarihi: 25.01.2017/ Makale Kabul Tarihi: 25.06.2017

¹ Bu makale, Çorum Merkez Belediyesi ve Hitit Üniversitesi arasında yapılmış “Çorum için Bir Fikrim Var” protokolünce 2015 yılında yürütücülüğü tarafımızdan yapılan “Çorum Engel Haritası” adlı projenin teorik arka planını aktararak literatüre kazandırmak üzere proje tesliminden sonra yazılmıştır. Makalede ifade edilen fikirler tamamen yazarlara ait olup projeye destek sağlayan Çorum Merkez Belediyesi’nin görüşlerini yansıtmaz.

² Yrd. Doç. Dr. Hitit Üniversitesi İİBF-SBKY Bölümü, e-posta: nursat@hitit.edu.tr

³ Arş. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi FEF-Kimya Bölümü, e-posta: tugcegover@hitit.edu.tr

Accessibility Responsibilities for Municipalities for People With Disabilities: The Barrier Map Project of Çorum City Center

Citation/©: Şat, Nur ve Göver, Tuğçe (2017). *Accessibility Responsibilities for Municipalities for People With Disabilities: The Barrier Map Project of Çorum City Center*, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 1, June 2017, pp. 521-542

Abstract: *The assumptions of the study are that life qualities of disabled people are very much affected from the availabilities in outdoor places; that the handicaps in front of the non-disabled cities in Turkey are not in legislations but in the application and that these solutions should primarily be provided by municipalities. The data confirming these assumptions are reached in Çorum center district with the project of "Çorum Engel Haritası" which is done by "Action Research" method.*

As a result, it has been observed that the municipality should increase the number of specialists for unimpeded access, expand the scope of technical and statistical studies and update frequently. Additionally it was also observed there is also the need to increase the professional knowledge of planner and enforcement personnel to produce more user friendly works. The study plan is as follows: After the introduction, initially basic concepts are defined. In the following section, a frame about the theoretical accessibility dimensions is presented. In the following sections, firstly the evaluation of the situation in Turkey and then the information of the project which constitutes the field study are explained. "Findings and Discussion" section is followed by "Conclusion" section.

Keywords: *Disability, Municipalities, Accessibility, Transportability, Action Research*

I. GİRİŞ

Engellilerin toplum ve ekonomik hayata tam ve eşit şekilde katılma hakkının reddi, insan haklarının ihlalidir. Hayata dâhil olunan bir mekân olarak kentteki yaşam kalitesi ise herkes için bir ihtiyaç olmakla birlikte, engelliler için bir zarurettir. Bu kaliteyi sunan ise kentin sosyal ve fiziksel imkânlarına erişim ve ulaşılabilirliktir. Ulaşılabilirlik (fiziksel erişilebilirlik), hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin engellilere karşı sorumlu olduğu bir olanaklar zincirini ifade etmektedir. Bu makale, kendisine konu olan projedeki gibi kentsel alanda yapılandırılmış çevre düzenlemelerini ulaşılabilirlik açısından ve sadece yerel yönetimlerin sorumlulukları kapsamında ele almaktadır.

Kent, engelli bireylere, farklı kısıtlamalar koyuyorsa; evden çıkmakla birlikte başlayan “bugün ne tür farklı engellerle mücadele edeceğim” tedirginliğini yaşıyorsa; tek başına bu mücadeleyi verememe kaygısıyla yanında bir yakını bulundurma mecburiyetine sokuyorsa; yalnız ya da değil, sadece en acil işlerini yaparak bir an önce eve dönme endişesini hissettiriyorsa kentin *kendisi* bir engeldir. Bir tanıdığın düğününe, cenazesine katılmadan, kahvehanede sohbet edemeden, sevdiklerine hediye almak için gezinmeden, stadyumda maç izleyemeden, sinemaya giden arkadaşlara katılmadan, kısacası sosyal hayatın güzelliklerini yaşatamayan bir kent, engellilere sürekli ev merkezli bir rutini dayatıyorsa yaşam kalitesi⁴ de tehdit altındadır. Engellilerin hakları gereği çalışma düzenine ve sosyal hayata katılmalarına, kamusal mekânlara erişimlerine engel olan durumları önlemek konusunda kentsel ölçekte yetkili ve sorumlu olan ana kurum ise belediyedir. Bu nedenle kentin kendisinin bir engel oluşturmaması için öncelikle belediyelerin çok katmanlı bir planlama ve uygulama sunmaları gerekmektedir. Engelli, kazaya uğrama korkusu duymadan kaldırımdan gidebilmeli, karşıdan kaşıya geçebilmeli, toplu taşımayı kullanabilmeli, bir parkta dinlenebilmeli, işi gerektirdikçe istediği binaya girebilmelidir. Türkiye’de fizyolojik, psikolojik veya anatomik yapı ve işlevlerindeki belli bir kayıp dolayısıyla hareket yeteneği, algılaması ve kavraması kısıtlı olan nüfusun %12’si dolayındaki bir kesiminin⁵, kamusal mekâna erişim ve mekânı kullanma haklarının işlemediği görülmektedir. (Kaplan ve Öztürk, 2004, 67)

Özürülülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması Raporu’nda da (TÜİK, 2010, 27) fiziki çevre düzenlemelerinin engellilere uygun olup olmadığı sorusu yöneltilen vatandaşların engelliler için zorluk gördükleri alanları oranlarıyla şöyle belirtmişlerdir: Kaldırım ve yaya geçidi %66,9; Oturduğu bina (katlara ulaşma, bina içinde hareketlilik) %66,3; Dükkan, market, mağaza ve lokantalar %59,5; Kamu binaları%58,4; Postane ve bankalar %55,4...

Bu sonuçlardan, engellilerin kentsel haklarını kullanırken, bu çalışmanın da varsaydığı gibi en çok dış mekânlardaki güçlüklerden etkilendikleri anlaşılmaktadır. Öyleyse kent yöneticileri ve sakinleri için hedef “engelsiz bir

⁴ Yaşam kalitesi, “bireyin fiziksel ve psikolojik sağlık durumu, özgürlük derecesi, sosyal ilişkileri ve çevresiyle etkileşimleri ruhani, dini, kişisel inançları gibi çok sayıdaki ilişki içerisinde şekillenen, karmaşık ve geniş bir kavramdır.” (WHOQOL, 1995: 1405)

⁵ Buna, yaşlılık, anatomik olarak ilk bakışta anlaşılabilen sürekli (kronik) hastalık dolayısıyla engelli olanlarla hamileler gibi belli bir süre için hareket yeteneğinde kısıtlılar da eklendiğinde nüfus payı %12’sini aşacaktır.

kent” olmalıdır. Engelsiz bir kent oluşturmak “herkes için bir kent” oluşturmaktır. Bu nedenle ilgili düzenlemeler, “çoğunluk için” yani engelli, engelsiz insanların tümünü içeren planlamalara dayalı olarak şekillenmelidir. (Birleşmiş Milletler, 2004: 2) Ancak belirtilmelidir ki burada çözüm engelliler parkı, engelliler yolu vb. “engellilere özel” “izole alanlar” yapmak değildir. Çünkü bu sosyal boyutu hiçe saymaktır. Bu ayrı alanlar kentsel bütünleşmeye aykırıdır. Bu aykırılık, kentsel ekolojik yaklaşımla sürdürülebilir gelişmenin, özellikle de eşdeğerlik ve katılım ilkelerinin gerçekleştirilmesine engeldir. (Kaplan ve Öztürk, 2004, 70)

II. TEMEL KAVRAMLAR

A. Engelli Kimdir? Engellilik Nedir?

Bir temel oluşturmak açısından sıkça karıştırılan kavramlar olarak “Özürlülük⁶”, “Sakatlık”, “Engellilik” tanımlarına bakılmalıdır (WHO (Dünya Sağlık Örgütü), 1981, 27-29):

Yetilerde Zayıflama-Özürlülük (Impairment): Psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapı veya işlev kaybı veya bozukluğudur.

Sakatlık (Disability): (Bir yetinin zayıflaması sonucu) Bir insan için normal sayılan ölçüler dâhilinde veya şekilde bir faaliyet yapabilme yeteneğinde herhangi bir kısıtlama ya da eksikliklerdir. Sakatlıklar, geçici (kötü beslenme, bulaşıcı hastalık), sürekli (körlük, zihinsel gerilik) ve ilerleyen tipte (hücre zedelenmesine bağlı hastalıklar, kalp hastalığı) şeklinde olabilirler.

Engellilik (Handicap): Bireyin normal sayılan ölçüler dâhilinde bir rolü yerine getirmesini engelleyen veya sınırlayan bir dezavantajdır ya da özürlülük ve sakatlık sonucu oluşan bir dezavantajlı olma durumudur.

Yetilerde zayıflama-özürlülük, bir yapı ya da vücudun organıyla ilgili bir sorun anlamına gelir; *sakatlık*, belirli bir faaliyete ilişkin işlevsel bir sınırlamadır; *engellilik* ise bir akran grubuna göreli bir hayat rolünü oynamada bir dezavantaj anlamına gelir. Bu anlamda, yaşam rollerine bir katılamama hali olarak engellilik toplumu da etkiler.

Engelli bireylerin kişisel özelliklerinden kaynaklanan çeşitliliklerini kabul ederek bazı gruplandırmalar yapmak da mümkündür. Engel grupları zihinsel engellilik, görme engellilik, işitme engellilik, hareket engellilik,

---

⁶ Bu çalışma resmikaulleri mevzuattaki isimleri bozmamak dışında engellilik ifadesini tercih etmektedir.

dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi farklı türlerde kaşımıza çıkar. Engel gruplarının ağır ve süregelen hastalıklardan muzdarip kimseleri ve kazalardan, yaralanmalardan kaynaklanan geçici engellilik hallerini yaşayanları da içerdği görülmektedir.

Bu temel sonrasında “Engelli kimdir?” sorusunun yanıtı hakkındaki temel tanımlara bakılabilir:

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun kabul ettiği Engelli Kişilerin Hakları Bildirgesi’nde engelli tanımı (1971: 2) şöyledir:

Engelli kişiler, çeşitli engellerle karşılaşmaları halinde diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmalarını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal sakatlığı olan kişilerdir.

5378 Sayılı Özürlüler (Engelliler) Kanunu engelli kişiyi şöyle tanımlar:

Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi

Bu tanımlamaların yanı sıra bireyleri engelli hale getiren yeti kayıplarının sebep olduğu bu fiziksel engellerin yanı sıra (Sungur Ergenoğlu, 2013:22-23);

- Engelli veya değil, insanların birbirleriyle anlamlı ve etkin bir etkileşim içine girmesinin önündeki korku ve varsayımların sebep olduğu “Davranışsal Engeller”den,
- Engellilerin iş hayatına katılamamalarının sebep olduğu “Mali Engeller”den,
- Mevzuatın ve kamu politikalarının sebep olduğu “Sistemik Engeller”den

de bahsederek bütünsel bir çerçevenin içinde olduğumuzu hatırlatmak gerekir.

B. Erişilebilirlik

Engelliler için yasal düzenlemelerle garanti altına alınmış temel ve en genel hakların kullanılmasında bile engellinin yaşadığı kentin kaynak ve

imkânlarına erişimin sağlanma derecesi belirleyicidir. (Bezmez ve Yardımcı, 2010: 166)

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndaki yaralanmalar ve artan motorlu araçlar nedeniyle daha sık görülen trafik kazaları sonucunda engelli kalanların artması, kamusal alanların düzenlenmesindeki standartların "herkesi" kapsamadığını göstermiştir. Yeti kaybı yaşamayan, tabir yerindeyse "engelsiz", kişilerin gereksinimlere göre tasarlanan kamusal mekânlara artık çeşitli ihtiyaçlardaki bireylerin de erişilebilmesi, kullanabilmesi gerekliliği benimsenmeye başlamıştır. Özellikle hukuki metinlerin düzenlenmesiyle kamusal alanlarda erişilebilirliğin sağlanması güvence altına alınmıştır. (Evcil ve Yalın Usal, 2013: 242).

Konuyla ilgili standartların temeli, 1961 de atılmıştır. Bu yıl içerisinde "Bedensel Engelliler ve Çevreleri" adlı Stockholm konferansı⁷ bildirgesinin yayınlanması ve Timothy J. Nugent'in öncü nitelikteki çalışmaları sonucunda kabul edilen ilk erişilebilirlik standardının⁸ A.B.D.'de kabulü, ilk basamağı oluşturmuştur (Goldsmith, 1997: 17).

Peki, erişilebilirlik nasıl tanımlanabilir? Erişilebilirlik bir taşınmaza, bir yerleşim yerine ya da bir yerleşim yerinin sunduğu kamusal hizmetlere erişme olanağı, varış kolaylığıdır. (Keleş, 1998: 49) Başka bir tanıma bakıldığında ise erişilebilirlik (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013,p.1): "Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleriyle bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade etmektedir." Ancak bundan daha ötesini anlamak da mümkündür. Davis ve Lifchez (1987: 40), erişilebilirliği sadece bir lojistik mesele değil aynı zamanda insanın mekânı yorumlamasındaki sosyo-psikolojik deneyimlerin niteliği olarak görürler ve "Kişinin faaliyetlerini ve arzularını destekleyen, ona istediği şeyi olma ve yapma fırsatı veren asgari acıya, utanca yol açan bir mekân elbette onu canından bezdiren bir mekândan daha erişilebilirdir." minvalinde bir tezi öne sürerek kavrama anlamlı bir boyut eklemiştirler.

Yine eklenmelidir ki kentteki erişilebilirlik engellilerin dolaşımalarını basitçe etkilemekle kalmamakta; dolaşımdaki sıkıntıların yol açtığı başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin engellilerin bir araya gelerek

---

⁷ The Physically Disabled and Their Environment-ISRDC Conference

⁸ Amerikan Standardı No: 117.1 "Binaların ve Yapıların, Bedensel Engelliler Tarafından, Erişilebilir ve Kullanılabilir Yapılma Standartları"

örgütlenmemeleri, ilgili STK'larının etkinliklerinde yeterli sayıda boy gösterememeleri ve dolayısıyla kamuoyu gündeminde yeterince güçlü yer almamaları bu birey ve ailelerinin hak mücadelelerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Erişilebilirliğin önemi, kentte, binalar ve dış mekânlarda ulaşılabilirlik ve güvenli ulaşım olanaklarının bulunuşu, herkesin toplum hayatına eşit katılımını sağlamasından doğar. (Sungur Ergenoğlu,2013: 50). Bu açıdan erişilebilir nitelikteki bir fiziksel çevre, vatandaşların sosyal ve ekonomik hayatı etkin bir şekilde sürdürmelerini sağlar. (Papaioannou, 2008: 28) Bu yönüyle engelsiz kent, insanlara kolayca ve bir önleyici olmadan ihtiyaç duydukları hizmetleri ulaşabilmeyi ifade eder. Erişilebilirliğin ele alınması gerekli alanlar da “açık alanlar, binalar, toplu taşıma sistemleri ve bu alanlardaki bilgilendirme hizmetleri” olarak belirtilmektedir. (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM), 2007: 10).

C. Ulaşılabilirlik⁹ Ya Da “Kentte Fiziksel Erişim”

Ulaşılabilirlik, yapılandırılmış çevrenin temel bir özelliğidir. Yapılandırılmış çevrede ulaşılabilirlik, insan hakları içinde değerlendirilen Kent Hakkı'nın yerine gelmesi için önemli şartlardandır.

Engelli insanların bazı özel gereksinimleri olsa da son keredeki kentsel yaşama katılma ihtiyaçları engelli olmayanlarınkilere çok benzemektedir. Engelli insanların da bir ayırım hissetmeden, ulaşım hizmetlerinden eşit şekilde yararlanarak diğer kent sakinleri gibi kullanabilmeleri gerekmektedir. Engelli, yaşlı ve güçsüz bireylerle empati kurmadan, onların gereksinimlerini dikkate almadan yapılan düzenlemelerde tüm bir toplum için zorluklar bulunacaktır.

Yapılandırılmış çevrede ulaşılabilirliğin sağlanmasının, engellilerin kent akışına katılmalarına olduğu kadar çevre faktörlerinden kaynaklanan ilave yeti kayıplarıyla karşılaşmalarını önlemesine katkısı da konunun başka yönüdür.

III. ULAŞILABİLİR BİR ÇEVRENİN TASARIM DAYANAKLARI

Engelsiz yapılanmayı gerçekleştirmek, herhangi bir kent için son derece karmaşık bir sorundur. Kentsel tasarım neredeyse tüm yönleriyle bundan az

---

⁹ Ulaşılabilirlik, bu çalışma boyunca, erişilebilirlik kavramı çerçevesinde içinde fiziksel erişilebilirlik karşılığı olarak kullanılacaktır.

ya da çok bir derecede etkilenir. Çünkü farklı işlevlerdeki açık alanlarda tüm insanları kısıtlama olmadan ağırlamak gerektiğinden yapılandırılmış çevrenin planlanması şu ilkelere dayalı olmalıdır (Berlin Senate Department for Urban Development, 2007: 6): insanların farklılıklarına saygı; güvenliğini sağlamak; kolay işlevselliği oluşturma; açık ve kolay anlaşılır bir tasarım...

Kentin tamamının engelsiz bir mekâna dönüştürülmesi için yapılacak bir tasarım, birbirini tamamlayan şu üç ortamı gerekli kılar (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı 2010b: 1): Kentsel mekânlarda sokaklar, meydanlar, parklar vb. açık yeşil alanlar; bina mekânlarında bina içleri ve bunların birbirlerine geçiş alanı olan bahçe bina girişi vb. binaya bitişik çevre...

Bu üç ortamı uyum içinde tutacak 'engelsiz tasarım' şu altı kuralı içerdiği takdirde, engelli ve engelsiz tüm kentlilerin ortaklaşa mekânsal kullanım paydası elde edileceği belirtilmektedir. Bunlar (Kaplan ve Öztürk, 2004: 70): Yeterli/gerekli genişlik; hareket alanı; yükseklik; yüzey; yönlendirme ve uyarma; estetik değerler

IV. ENGELLİLERİN ENGELLERİ

Karataş, engellilerin toplumla bütünleşmelerinin önündeki engelleri gruplandırmıştır (2002:46-54): Eğitim, Ulaşım, Yapılandırılmış çevre ve Konut, İstihdam, Özel Yaşam ve Aile Yaşamı, Rehabilitasyon, Yoksulluk

Bu çalışmada odaklanılan ve *Ulaşım, Yapılandırılmış Çevre* başlıkları içinde değerlendirilebilecek sorun alanları ise şöyle gruplandırılmıştır (Dünya Engelliler Vakfı, 2015:1):

A. Trafik İçerisindeki Zorluklar:

Kentlerde daha çok taşıtların daha hızlı hareket etmelerine öncelik tanınmaktadır. Bu öncelik sıralamasındaki yanlışlık, engellilerin, sosyo-ekonomik durumları gereği de daha çok kullandıkları yaya dolaşımını kısıtlayan uygulamaları doğurmaktadır. Toplu taşımacılıkta ise engellilere yönelik yetersiz düzenlemeler, istisnai çözümlerle aşılmaya çalışılmaktadır. Engelli bireylere göre tasarlanmamış alt ve üst geçitlerin varlığı, bu geçitlerin çok azında asansör bulunması, var olanlarda da kullanım kalitesinin düşüklüğü günlük hayatta sıkça gözlemlenmektedir. Yanı sıra araç sahibi engelli bireyler için park yeri ayrılmaması, ayrılan yerlerdeyse engelli olmayan bireylerin işgali bu sorunların başında gelmektedir.

B. Kaldırımlardan Kaynaklanan Zorluklar:

Yaya akışının ana eksenini oluşturan kaldırımlarda da durum iç acııcı değildir. Kaldırım yükseklikleri standartların dışındadır. Kaldırım iniş çıkışlarında rampa bulunmamakta, rampa bulunan kaldırımlarda ise eğim standartlarına uyulmamaktadır. Kaldırımlar genellikle bir tekerlekli iskemlelinin geçiş yapabileceği genişliklerde değildir. Kaldırım üzerinde bulunan kent mobilyalarının yanlış yerleştirilmiş olması, esnafa ait malların rastgele konulması ve kaldırıma park yapan otomobil, motosiklet, bisikletler de bir başka sorun kaynakları olmaktadır. Engelliler, taşıt yoluna inmeye mecbur kalmakta; bu da onları kazalara ve fazladan yeti kayıplarına açık hale getirmektedir.

C. Kent Mobilyalarından Kaynaklanan Zorluklar:

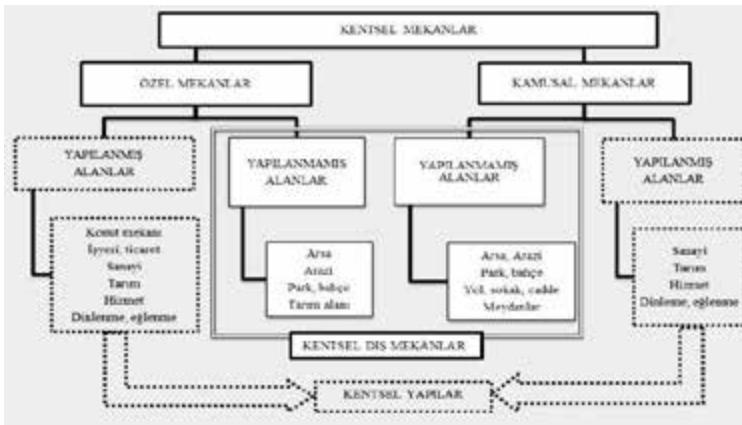
Banklar, bordürler, büfeler, çeşmeler, çöp kutuları, genel tuvaletler, gölgelikler, otobüs durakları, oyun parkları elemanları, posta kutuları, parkmetreler, reklam-ilan panoları, sokak lambaları, trafik lambaları, telefon kulüpleri, yangın muslukları, yer döşemeleri olarak örneklendirilebilecek kent mobilyalarında standart dışı uygulamalar olması engellilerin bunlar aracılığıyla erişileceği bazı başka hizmetlere de erişimi zorlaştırmaktadır.

V. ÇORUM ENGEL HARİTASI PROJESİ

A. Arka Plan

Kentsel mekânlar, özel ve kamusal olma boyutunda derecelendirilebilir. Kentsel mekânın bu boyutları da yapılanmış ve yapılanmamış alanlara ayrılır (Çubuk, Yüksel, Karabey, 1978: 30).

Şekil 1 Kentsel Mekânla Özel ve Kamusal Mekân Ayrımı

Kaynak: Çubuk, Yüksel, Karabey, (1978) “Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekânlar”, Yapı Dergisi, Sayı 30, s.30’daki ‘Şema 3’ten yararlanılarak yeniden çizilmiştir.

Kentsel alanın bu boyutları da kullanıcılar, sorumlular ve kontrol açısından farklılıklarla ilgili bir değerlendirmeye daha tabii tutulduğunda şu bulgulara ulaşılır:

Tablo 1. Kentsel Alan Türlerinin Farklılıkları

	KAMUSAL	YARI KAMUSAL	YARI ÖZEL	ÖZEL
KULLANICI	Herkes	Belli Zamanlarda Belli Sayıda Kişiler	Özel Mülk Sahipleri Kiracılar	Kişiler Özel Mülk Sahipleri
SORUMLU	Kamu	Kullanıcı Bireyler + Kamu	Ortak Kullanımlar	Kullanıcının Kendisi
KONTROL	Yasal	Yasal - Fiziki	Yasal - Fiziki -Sosyal	Yasal - Fiziki
KENTSEL MEKÂN	Sokaklar Caddeler Meydanlar Parklar	Okullar Hastaneler Mezarlıklar Parklar Sokaklar	Konut Bahçeleri Veranda Sahanlık	Konutlar Ticaret Sanayi Bahçe Tarım Arazisi

Kaynak: Kavak, M. (2010), Evrensel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği, Bahçeşehir Üniversitesi/FBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.17

Bu bulgular, engellilerin yararlanacağı alanların, kamusal ve yarı kamusal olarak ayrılmasıyla yasal ya da fiziki kontrolün, kamuda ve kullanıcı bireylerde olduğunu ortaya koyar. İşte bu bulgular, bu çalışma konusunun seçilmesinde akademik bir dayanak olmuştur. Çalışmanın kapsamı ise yasal ya da fiziki kontrolü sağlaması gereken iki öğeden biri olarak sadece kamu sektörünün (kentsel yönetim boyutuyla da yerel yönetimin) sorumluluğuyla sınırlı tutulmuştur.

B. Proje Fikri, Yöntemi ve Süreci

“Çorum Engel Haritası” adlı proje, Çorum Belediyesi ve Hitit Üniversitesi arasında imzalanan “Çorum için Bir Proje Var” başlıklı protokole dayalı şekillendirilmiştir.

Proje fikri, temelde Hitit Üniversitesi öğretim elemanları ve öğrencilerle yapılan ulaşılabilirlik eğitimleri ve bu doğrultularda yapılan gözlemler sonucunda hazırlanan gözlem formlarıyla Çorum’da engelliler için kentsel ulaşılabilirliğin ne derecede sağlandığına dair bir “engel haritası” oluşturulmasına dayalıdır.

“Eylem Araştırması” yöntemi proje için uygulanmıştır. Eylem araştırması¹⁰, eylemin gerçekleştirilmesi esnasında yürütülen disiplinli bir soruşturma sürecidir. (Elliot, 1991: 45) Bir diğer tanımla “Bir sosyal durumun içindeki katılımcılarının durumun akılcılığı ve hakkaniyetini iyileştirmek amacıyla üstlenmeleri sonucu eylemlerin gerçekleştiği yerlerde durumun kendi kendini yansıtması için yapılan kolektif bir soruşturma biçimidir.” (Kemmis ve McTaggart 1988:5’den akt. Göğüş, 2012: 69) Hatırlatılmalıdır ki eylem araştırması nicel bir araştırma olmadığından (Johnson, 2002; Schoen ve Nolen, 2004’ten akt. Uzuner, 2005: 3):

- Araştırmacı, herhangi bir şeyi ispatlamak zorunda değildir;
- Araştırmacı, en iyi şeyi belirlemek için birini diğeriyle karşılaştırmak durumunda değildir;
- Bir kontrol grubu olmadığı gibi bağımlı ve bağımsız değişken ve hipotezler de yoktur.
- Amaç anlamak ve çözüm bulmaya çalışmaktır.

Bu amaçla “Eylem Araştırması” yolu ile incelenen erişilebilirlik çalışmasının örnekleri¹¹ incelenerek Çorum’da da böyle bir çalışmanın gönüllü üniversite

¹⁰ Eylem Araştırması Yöntemi hakkında bir bibliyografya için bkz.

<http://partners.hpedsb.on.ca/misaeast/files/ActionResearchReference.doc>

¹¹ BKZ.: Özçetin, Z., Eminel, M. (2013), “Engelli, Yaşlı ve Çocuk Kullanıcıların Kentsel Alanlara Erişiminde Ergonominin Rolü ve Önemi”, 19. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiriler Kitabı (Ed. K. Ergün, D. Gönen, O. Kon), Balıkesir Üniversitesi-Türk Ergonomi Derneği, 27-29.09.2013: 448-457; Evcil, A. N., Usal Yalın, S. (2013), Engelliler ve Kent Ergonomisi: Kadıköy ve Üsküdar Meydanları Örnekleri, 19. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiriler Kitabı, 27-28-29 Eylül 2013, Balıkesir, 239-249; Menda, E., Balkan, N. B. (2013), Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler (Yönetici Özeti), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları; Düger, T., Kayhan H. (2001), Tekerekleli Sandalye Kullanan Kişiler İçin Çevresel Mimari Engellerin İncelenmesi” Ufkun Ötesi Dergisi, 1(1):23-35; Kavaz, İ., Zorlu, T. (2016), “Yaşlı ve Engelli Kullanıcılar İçin Sosyal Yaşam: Sinema Salonları Üzerinde Bir Analiz”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 9 (2); Koca, D., (2015), “Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine Bir Eylem Araştırması”, Hacettepe Üniversitesi: 11. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiriler

hoca ve öğrencilerinin katılımlarıyla geniş ölçekte yapılabileceği düşünülmüştür. Bu fikrin gerçekleşebilmesi için de gönüllü katılımcılara uzman kişiler tarafından eğitim verilmiş ve uzman kişilere danışılarak sorunlar karşısında ölçek olarak kullanılacak standartlara dayalı bir soru/gözlem formu hazırlanmıştır. Saha çalışmasında Çorum kentine engelliler tarafından bakılmış onlar için hayat standartlarının iyileştirilmesi adına yansıtıcı bir çalışma olarak Çorum Merkez İlçe Belediyesi dâhilindeki tüm mahallerin dış mekânlarındaki (resmi kurumların ve okulların bahçeleri, parkları, semt pazarları, cadde ve ara sokaklar) engeller raporlanmıştır.

Benzer çalışmalar arasında bu proje, engelli olmayan gönüllü gözlemcilerle, tamamen bilgi ve empatiye dayalı olarak bir ilin merkez belediye sınırları içindeki tüm mahalleler için ayrı ayrı yapılmasıyla literatüre bir katkı sağlamak farkını taşımaktadır.

Bu çalışma ile Çorum Belediyesi'nin kentte bu konudaki iyileştirme çalışmalarına, sorunların daha net ortaya konulmasından doğan avantajla bir ışık tutacağı varsayılmıştır.

Projenin hedefleri:

- Katılan öğretim elemanı ve öğrencinin duyarlılıklarını arttırmak, bu kişilerde (ve dolayısıyla aile, akraba ve yakın çevrelerinde) farkındalık yaratmak, standartların varlığı konusunda bilgilendirmek, bizzat deneyimlemelerini sağlamak,
- Çorum kentine engellilerin tarafından bakarak Çorum kentinde erişilebilirliğe dair bir engel haritası ortaya konulmasıyla engelli insanların Çorum merkezde yaşadıkları ulaşılabilirlik zorluklarının kamuoyu gündemine getirmek,
- İlgili belediyeye bu şartların kolaylaştırılması hakkındaki talepleri duyurmak ve diğer kentlere de örnek sağlamaktır.

Proje süreci sonunda Belediye'de ilgili makamlarla konu hakkında bir toplantı yapılarak sonuç raporu değerlendirilmiştir. Gözden geçirilmiş rapor daha sonra bir sonuç toplantısıyla halka da sunulmuştur.

VI. PROJE BULGULARI IŞIĞINDA DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA

A. Teorik Çerçeve

Dünyada uluslararası kuruluşların mevzuatlarında ya da ülkelerin iç mevzuatlarında konumuzun çerçeve ilkesi olan erişilebilirliğin “İrkçılık ve Ayrımcılığın Önlenmesi” temalı ilke kararları, kanunları ve eylem planlarına dayalı olarak ön görülmesi konunun önemine dair bir referanstır. Farkında olunmalıdır ki, engellilerin ya da yaşlı, hamile, çocuk vb. özel gereksinimleri olan toplum bireylerinin günlük yaşam rutinlerindeki zorlukları, karşılıklarına çıkan engeller insanlığı ayrımcılığın karanlığıyla sınamaktadır.

Özel mülkiyetten bağımsız olarak kent imkânlarından yararlanma ve kentle ilgili karar alma süreçlerine katılma hakkını ifade etmek üzere Lefebvre'nin¹² “Kent Hakkı”, engellilerin ulaşılabilirliğinin sağlanması için önemli bir teorik dayanak oluşturmaktadır. Çünkü engellilerin, haklarını kullanabilmeleri, “istedikleri şeyleri olma ve yapma fırsatını” (Davis ve Lifchez, 1987: 40) bulabilmeleri, ancak böyle evrensel düzeyde tanımlanmış kent hakkına dayalı olabilir. Bu sağlam dayanağın aksine kent hakkının kullanımını bir engelli kişinin “zayıf noktasıdır”. Çünkü sanayi kentinin karmaşıklığı kırsal yerleşimlerdekinden fazladır. Bu karmaşıklığı dengeleyen, örneğin toplu taşımayı kullanmak gibi her öge başlı başına bir beceri gerektirir. Mimari çözümler, sağlıklı gençlere yönelik olarak oluşturulmuş; kentsel planlama ise taşıt öncelikli olarak gerçekleştirilmiş ve sosyal mekânsal paylaşımları ortadan kaldırmıştır.(Koca ve Yılmaz, 2017:1) Bu açıdan kent hayatını idame ettirmesi için bireyi zorlayan engelli bireyi ise daha zorlayan bir yapıda, talepleri yüksek bir örüntüdedir. Kırsalın düzeni olan feodalizmde görülmediği şekilde rekabete dayalı bu çalışma hayatında, (neredeyse mantık dışı bir şekilde) daha güçlüler için imkân daha çoktur. (Olamayacak kadar) Mükemmel bir insan talebi¹³ yanında “toplum tarafından bedenlerinin sınırlamaları nedeniyle “kusurlu” görülen ve sosyal rolleri tam olarak yerine getiremeyen, “özel ihtiyaçları” olan, bakımları toplumun sırtına yük niteliklerinde, bağımlı kişiler olarak görülen engelliler” (Bezmez ve Yardımcı, 2010: 166) algısı doğmaktadır. Engelliler bu algı yüzünden kentte hep fazladan bir mücadele içindedirler. Bir de buna, “aynı şeyleri bekleyen ve homojen bir toplum” varsayımındaki bir kentsel tasarım anlayışının

¹² Bkz. Henri Lefebvre (2016), Şehir Hakkı, I. Ergüden (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık

¹³ Brisenden'in (1998, 23) özlü şekilde ifade ettiği gibi “Engelliler, sorunsuz yürüyebilen, mükemmel görme ve işitmeye sahip, net konuşabilen ve zekâ olarak hünerli olan insanların ihtiyaçlarına uyarlanmış bir toplum tarafından engelli duruma getirilmektedir”

(işlevsellikten çok) “estetik olanın öne çıkarması” ve “kullanım yerine inşa etmeye” odaklanması (Imrie 2011: 327), kentte fiziksel erişilemezliğin “düşüncesiz tasarımlar” (Gleeson, 2011: 269) olarak mekâna aksettirilmesi de eklenince engellinin eşit yurttaş olmaktan çok daha fazlasına ihtiyacı doğar. Sosyal politikaların önemli paydaşlarından olmalarının temel sebebi de işte bu “eşitleme” çabalarıdır.

Engelli, yaşlı ve çocuk kullanıcıların kentsel mekânlara erişiminde karşılaştıkları sorunları, standartlara göre inceleyen bir çalışmanın da gösterdiği gibi (Özçetin ve Eminel, 2013: 456), yaşanabilir kent”le “kentte erişilebilirlik düzeyleri” arasında kesin bir örtüşme vardır. Aslında kentin kendisiyle engellilik arasında bir örtüşme vardır demek daha doğrudur. Bu adım adım sıralanırsa

Kentte ulaşılabilirlik kentin kendin engelsiz kılmasının ön koşuludur. Ancak bu genel çerçeveyi belirleyen erişilebilirlik tek boyuta indirgeyerek çözümlenemez.

Burada, Gleeson’un Batı toplumlarında kentsel alan üretimi, sosyo-politik süreçler içinde gömülü olduğundan yerel siyasi ortamın yani yerel yönetim ve yerel sermaye arasındaki dengenin kentsel ekonomi politiği, kentin erişim düzenlemelerinde belirleyici öge olduğu (2001)¹⁴ ve sorunun sadece teknolojik bir belirlenimcilikten öte olduğu (2011) hakkındaki görüşlerine katılmamak imkânsızdır. Çünkü kentte ulaşılabilirliği sağlamak, fiziksel çevreyi engellilere uygun kılmak, denklemin sadece yarısını sağlamaktadır. Diğer tarafta elbette kentlerde toplumu şekillendiren siyasal, ekonomik, kültürel yapıların kalıcı bir dönüşümü yoluyla engellilere sunulacak istihdam, eğitim, sosyal bütünleşme vb. boyutların çözümlenmesi yöneticileri beklemektedir.

B. Türkiye’de Belediyelerin Sorumluluğu: Çorum Örneği

Engelliler için erişilebilir, yaşam kalitesi yüksek kentler oluşturmak, öncelikle¹⁵ yerel yönetimlerin yetki alanındadır.

---

¹⁴ Gleeson, İngiltere ve Yeni Zelanda’da erişilebilirliği sağlama konusunda yerel yönetimlerin yasalarca güçlendirilmesine rağmen yerel sermayeyi kaçırın nitelikleri nedeniyle bu uygulamaların fiiliyatta zayıfladığından örneklerle bahseder (2011, 375-376). Bu, başka çalışmalar için bir ufuk açmalıdır.

¹⁵ Yanı sıra vatandaşların, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarının, STK’ların sorumlulukları da vardır. Ancak bu çalışma belediyelerin yasal sorumlulukları kapsamındadır.

Kamunun kullanımına açık, resmi ve özel tüm yapılara erişimde; sokak, cadde ve meydanlar, parklar, eğlenme-dinlenme (rekreasyon) alanları vb. açık alanlarda, konutlarda, toplu taşımacılıkta, trafik düzenlemelerinde belediyeler, ulaşılabilirlik açısından yasal sorumlu ve yetkilidirler. Engellilerin sosyal yaşama katılmakta fırsat eşitliğini sağlayan hukuki düzenlemeler belediyeleri, yapacakları sosyal ve teknik alt yapı yatırımlarıyla kent mekânının şekillenmesinde söz sahibi kılmıştır. Yerinde çözüm üretecek olan merciler onlardır. Belediyelerin bu konudaki yetki ve sorumlulukları; mevzuat ve standartlarda yer bulmakta, ilgililere çözüm sunan rehberlerde açıkça gösterilmektedir.

Belediyenin hukuken tanımlanmış yetki ve sorumlulukların yanı sıra kent halkının siyasi iradesini temsil etmek bağlamında siyasi ve sosyal sorumlulukları vardır. Kent halkının ayrışmadan, birlikte yaşaması hususuna belediyenin bu açıdan da duyarlı olması, yaşam kalitesini geliştirmesi seçmenlere olan bir borçtur.

Son yıllarda Türkiye’de yasal düzenlemeler, engellilerin kent yaşamına dâhil olmasını sadece bir sosyal sorumluluk işi olmaktan çıkarıp bir zorunluluk haline getirilmiştir. Hukuki metinler, engellilere, hatta kişilerin engel gruplarına (ortopedik, görme, işitme vb.) özel olarak kentsel erişilebilirlik uygulamaları zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlamda kentin tüm fiziksel öğelerini: yollar, trafik ışıkları, kaldırımlar, üst geçitler, merdivenler, konutlar, ibadethaneler, pazar yerleri, toplu taşıma araçları, parklar, piknik alanları gibi engelliler temel alınarak tasarlanması ya da yeniden düzenlemesi zorunluluğunu doğmuştur.

Ancak kanuna, standartlara ve kılavuzlara rağmen uygulamalarda yetersiz kalındığı görülmektedir (Menda ve Balkan, 2013: 92). Uygulamalar beklenen hızla gerçekleşmemektedir. Türkiye’de “tam ulaşılabilirlik” düzeyindeki uygulamalar nadiren tespit edilmektedir. Örnek olarak, 3194 sayılı İmar Kanunu’nda uygulamaların denetimini sağlayacak belediyelerin sorumluluğundaki alanlarda uygulamada boşluklar olduğu gözlemi aktarılmalıdır (Kavak, 2009: 6):

Ulaşım donatılarının ve taşıtlarının erişilebilirliği ve taşıt içindeki ergonomi hataları, engelliler için taşıt bekleme, indi-bindi, taşıtta yolculuk aşamalarının yetersiz seviyelere düşürmektedir.

Engellilerin araçları için ayrılan park yerlerine engelli olmayan bireylerin park etmesi durumu sık karşılaşılan bir durumdur.

Elbette “engelsiz kent” beklentisinin gerçekleşmesi bir süreç işidir, çok boyutludur ve bazı alt yapılara (uzman insan gücü, teknik bilgi ve geniş bir veri tabanı vb.) ihtiyaç duyar. Çorum Belediyesi de bu ihtiyaçlardan azade değildir. Bu konuda belediyenin de önünde engeller vardır. Belediyenin, engelsiz erişim için kullanabilecekleri uzman kadrosu az; güncel, teknik ve istatistiki çalışmalarının sayısı ise sınırlı ya da kapsamı dardır. Erişilebilir olmayan bir düzenlemeyle karşılaşıldığında Belediyece ya hiç yapılmayan ya da hatalı ve eksik yapılan uygulamalar bunun göstergeleridir. Bunlar da Belediyenin ulaşılabilirlikteki hizmet kalitelerinin değerlendirmesini doğrudan etkilemektedir.

Bu açılarda proje bulguları değerlendirildiğinde saha çalışmasında tespit edilen engellerin giderilemeyecek bir karmaşıklıkta olmadığı; Belediye için sorunun yönetici, uygulayıcı personeldeki empati eksikliği ile ilgili olduğu tespiti çok net bir husus olmuştur.

Türkiye’de belediyelerde sıkça görüldüğü gibi Çorum Belediyesi de uygulamalarını çoğunlukla tekil örnek olarak bırakmakta, diğer yapı elemanlarına (yollar, kamusal alanlar vb.) bağlantı sağlamamakta; bu tekil örnekleri bir “engelsiz bir ulaşım ağına” dâhil etmemektedirler. (Menda ve Balkan 2013: 141) Çünkü engellerin giderilmesinde meseleye tabiri yerindeyse bir “sorun adası” şeklinde yaklaşılmaktadır. Engellinin kullanıma ihtiyaç duyduğu alan, örneğin bir park, bir banka ATM’si, erişilebilir standartlara uygun yapılmakta ancak sorun sadece buradan ibaretmiş gibi bu noktaya erişimin standartlara uygunluğu, kalitesi denetlenmemekte, ikinci plana atılmakta, bütünsel olarak ele alınmamaktadır. Sorun, parçalara ayrılmakta ve parçalara ayrılmasıyla ortaya çıkan alt sorunların “sorun adaları” kendi içinde iyileştirilmektedir. Düger ve Kayıhan’ın çalışmasında da (2001: 34) belirtildiği gibi bazı yapılarda olumlu görünen özelliklerin bir fonksiyona erişimi engelleyen başka bir engel nedeniyle kullanışsız hale düşmesi sıkça gözlemlenmektedir. Örneğin bu çalışmanın saha araştırmasında da görüldüğü gibi Buhara mahallesinde belediye kültür sitesi mükemmel erişilebilirlikte olsa da oraya gelen toplu taşıma araçlarının engelli kullanımına uygunsuzluğu ya da zorluğu hesaba katılmamaktadır. Yine Çorum merkezde sıkça rastlanan engelli kişi için banka ATM’sinde uygun şartlar sağlansa da (işlem panelinin tekerlekli iskemleden kullanım yüksekliğine uygun olması gibi) o kaldırıma erişimin çok güç hatta imkânsız olması bu sıkıntılara verilecek örneklerdir.

Bu çalışmanın saha araştırmasında Menda ve Balkan (2013: 37) çalışmalarında da olduğu gibi “aynı belediye sınırları içinde bile düzenlemelerin belli bir sistemi takip etmediği durumların sıklıkla görüldüğünü” gözlemlemişlerdir.

Bu türden yetersiz uygulamaların en önemli nedenleri; ulaşılabilirlik konusunda bilgi ve bilinç düzeyinin düşük olması, işe nereden başlanacağına bilinmemesi, yeterli finansal kaynağın sağlanamaması, mevzuata ilişkin sorunlar ve bu konuda süresi ve kapsamı belli olan eylem planlarının hazırlanmaması olarak gösterilmektedir. (Başbakanlık Özürhüleri İdaresi Başkanlığı, 2010: 13) Yine Başbakanlık Özürhüleri İdaresi Başkanlığı¹⁶, sorunlardan birini standartların yeterince incelenmemesi ve bunları uygulamaya çalışan teknik personelin bilgi düzeyinin düşüklüğü olarak belirlemiştir (2010: 2). Çorum merkezdeki belediyede bu tespitlerin bir örneğinin yaşandığı anlaşılmaktadır.

Örnek olarak incelenen belediyede Başaran'ın (2011: 13-17), bu yönde ilgili hükümlerin istenildiği gibi işletilememesinin birkaç önemli sebepleri ifade etmesiyle ciddi örtüşmeler görülmüştür ki onlardan bazıları:

- Uygulamada, örneğin “Hizmet sunumunda özürhüleri, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır”¹⁷ gibi muğlak hükümler, “uygun olan yöntemlerin” neler olduğuna dair bir ipucu vermedikleri için her kurumun kendine özgü bir “uygun yöntem” belirlemesi,
- Uygulamalardaki düzenlemeler için hukukun öngördüğü sürelerin iyi değerlendirilmemesi ve konuya gereken özenin gösterilmemesidir.

Türkiye’de belediye hizmetlerinin kalitesiyle ilgili seçmen algılarını araştıran bir çalışma sonuçlarına göre (Usta ve Memiş, 2010: 351), en kalitesiz algılanan ilk beş hizmetten ikisinin:

- Belediye hizmet binalarının engellilerin ulaşabileceği biçimde düzenlenmemesi,
- Alt yapı hizmetlerinde engelli ve yaşlıların dikkate alınmaması

olarak öne çıkmıştır. Çorum belediyesi için de bu tespitler örtüşmüştür.

¹⁶ Bu kurum, günümüzde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir.

¹⁷ 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6/b-4 maddesi ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14/b maddesi

Sorunlar tablosu oldukça geniş ancak bir yönüyle de nettir. Kent, “herkes için” yapılandırılmalıdır.

C. Öneriler

Öncelikle yerel yönetimlerin engellilere yönelik düzenlemeleri hakkında bir çerçeve de ortaya konulmalıdır. Kentsel hizmet sunumunda temel yaklaşım, engellinin karşılaştığı tüm sorunların bir bütün şeklinde birbirine bağlantılı olduğunun unutulması üzerine kurgulanmalıdır. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bu tutumu örneklendirecek şekilde toplu taşımacılık işletmeleri ve yerel yönetimler arasında yakın, sürekli ve sık aralıklarla iş birliğinin yapılmasını çok önemli görerek idari makamlarla işletmeciler arasındaki sözleşmede hedeflenen ulaşılabilirlik seviyesinin açıkça belirtilmesini tavsiye etmektedir. (EYHGM, 2008: 131)

Menda ve Balkan (2013:154-155), yapılandırılmış çevre iyileştirmeleri konusunda özetle şu önerileri sunmaktadır:

- Her belediye, engellilere sunacağı standart hizmetleri belirlemelidir.
- Erişim denetimi formları, SWOT analizleri vb. durum tespit araçları standartlaştırılmalı; bir denetleme mekanizmasıyla sürekliliği sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimlerdeki teknik personele erişilebilirlikle ilgili eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.
- Görünen, görünmeyen tüm engel gruplarına göre fiziki çevrenin Erişilebilirlik Rehberi doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Özellikle engelliler için acil durum planlarının yapılması gerekmektedir.

Kavak da (2009: 6) kent mekânlarının tasarımı ve inşası dâhil, düzenlemelerinde görev alan tüm teknik kadroların kendi meslek ve faaliyet alanlarına uygun biçimde eğitim almaları sağlanmasını da önermektedir.

Literatürdeki bu önerilere Çorum Belediyesinin de yüksek oranda ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir.

VII. SONUÇ

Çorum merkez ilçede yapılan araştırması yöntemine dayalı çalışmada proje saha ekipleri, olması gereken standartları bilenlerin ya da bilmesede kamusal alanlardaki güçlükleri bizzat yaşayanların gözünden Çorum’u gezerek kent merkezini deneyimlemiştir. Ne yazık ki bu noktaların

bulunması güç olmamıştır ve bunlara burada tek te yer verebilme kapasitesini aşan bir yoğunluk söz konusudur. İyi örnekler olmakla birlikte bunlar çok sınırlı sayıdadırlar. Kötü örneklerin, kötü olarak sıfatlandırılması engelli, yaşlı ve güçsüzlerin geçişlerini sadece yavaşlatmalarıyla alakalı değil; aynı zamanda bu yanlış düzenlemelerin bu kesimler için başka yeti kayıplarını katlayarak arttıracak durumda olmalarıdır.

Fiziksel erişilebilirlik standartları diğer kentlerimiz gibi Çorum için de bir lüks değildir. Standartlar, aslında insan haklarından biri olan kent hakkı gereğince kaliteli bir kent yaşamı sürdürmek için ilk basamaklardır. İyi bir kent bunların da üstüne çıkabilen kenttir. Bu standartları sağlamak üzere harcanacak kamu kaynakları israf değil huzurlu, üretken bir topluma yapılan yatırımdır. Sahadaki erişilebilirlik çalışmaları esnasında gönlülerimizin karşılaştığı engelli vatandaşlarımız ya da aileleri bu farkındalık çalışmasından ötürü teşekkür ve memnuniyetlerini dile getirirken acilen bu sorunların giderilmesi konusunda da istekte bulunmuşlardır.

Sonuç olarak Belediyenin, engelsiz erişim için uzman kadrosunu arttırmaya; güncel, teknik, istatistiki çalışmalarının sayısını arttırmaya, kapsamını genişletmeye ve ayrıca teknik bilgi kadar planlayıcı ve uygulayıcı personeli için empati çalışmalarına da odaklanmasına ihtiyacı olduğu tespitini yapılmıştır. Bu tespitler Çorum'u diğer şehirlerden öne çıkararak marka değerini arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI (2013), Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-9.htm>
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (EYHGM), (2015), Erişilebilirlik, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54898b85369dc52710463359/Eri%C5%9Filebilirlik%20Dairesi.ppt>
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (EYHGM), (2008), *Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi Örnek Uygulama Rehberi*, M. Öznaneci (Çev.), Ankara, Yayın No:48
- AVRUPA KONSEYİ, (2006), *Özürü Bireylerin Haklarını ve Topluma Tam Katılımını Teşvik Etmeye Yönelik Avrupa Konseyi Özürü Bireylerin Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi, 2006 – 2015:Avrupa'da Özürü Bireylerin Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi*, [http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec\(2006\)5%20Turque.doc](http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec(2006)5%20Turque.doc)
- BARCELONA DECLARATİON (1995), *The City and The Disabled*, <http://www.bcn.cat/ciutat-disminucio/en>
- BAŞARAN, Sermet (2011), "Yerel Yönetimlerde Özürü Hizmetlerine İlişkin Yöntem, Süre ve Yaptırım", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:1, s.11-25

- BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI (2010a) , *Herkes için Ulaşılabilirlik Eylem Yılı Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2011)* <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19-1.doc>
- BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI, (2010b), *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, Ankara: Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, No:49
- BERLİN SENATE DEPARTMENT FOR URBAN DEVELOPMENT, (2007), *Barrier-Free Planning and Construction in Berlin*, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/download/handbuch/00_BarrierefreiesBauen_gesamt_engl.pdf
- BERLİN SENATE DEPARTMENT FOR URBAN DEVELOPMENT, (2011), *Berlin-Design for all Public Outdoor Space*, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/download/designforall/pos_green_broschure_en.pdf
- BEZMEZ, D., Yardımcı, S.(2010), “Dönüşen Vatandaşlık Kurguları Çerçevesinde Sakat Hakları: Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Örneği”, (Ed.) Filiz Kartal *Yurttaşlık Tartışmaları: Yeni Yaklaşımlar içinde* (s.159-190), Ankara: TODAİE, NO:357,
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, (2004), *Accessibility for the Disabled: A Design Manual for a Barrier Free Environment*, <http://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/intro.htm>
- BRİSENDEN, S.(1998), “Independent Living And The Medical Model Of Disability”, (Ed.) Tom Shakespeare, in *The Disability Reader: Social Science Perspectives* (p. 20-27), London: Cassell Educational Ltd.
- DAVİS, Cheryl, Lifchez, Raymond. (1987), “An Open Letter to Architects”, (Ed.) Raymond Lifchez, in *Rethinking Architecture* (p. 35-50), University of California Press, Berkeley,
- DÜGER, Tülin ve Kayıhan Hülya (2001), Tekerlekli Sandalye Kullanan Kişiler İçin Çevresel Mimari Engellerin İncelenmesi, *Ufku Ötesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:1, s.23-35
- DÜNYA ENGELLİLER VAKFI, (2015), *Engelsiz Şehir Tasarım Raporu*, <http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/>
- ELLIOT, John, (1991), *Action Research For Educational Change*, UK: McGraw-Hill Education
- EVCİL, A. Nilay ve Yalın Usal, Selhan (2013), “Engelliler ve Kent Ergonomisi: Kadıköy ve Üsküdar Meydanları Örnekleri”, *19. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-28-29 Eylül 2013, Balıkesir, 239-249.
- GLEESON, Brendan (2001), “Disability and the Open City”, *Urban Studies*, Vol. 38, No. 2, 251- 265, <http://usj.sagepub.com/content/38/2/251.full.pdf+html>
- GLEESON, Brendan (2011), “Teknoloji Sakatlayıcı Kentin Üstesinden Gelebilir mi?” *Sakatlık Çalışmaları: Sosyal Bilimlerden Bakmak*, İstanbul: Koç Üniversitesi, 363-384
- GOLDSMİTH, Selwyn (1997), *Designing for the Disabled: The New Paradigm*, New York: Routledge Architectural Press
- GÖĞÜŞ, Aydın. (2012), *Action Research, Learning Encyclopedia of the Sciences of Learning*, (Ed. Norbert M. S.), US: Springer, s. 69-72
- İMRİE, Rob (2011), “Sakatlayıcı Çevre Tasarımı”, *Sakatlık Çalışmaları (Sosyal Bilimlerden Bakmak)*, (Der. D. Bezmez, S.Yardımcı, Y. Şentürk), İstanbul: Koç Üniversitesi, s.325-362
- KAPLAN, Hülagü . Öztürk, Mustafa (2004), Engelliler, Kamu Mekânı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekânlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve, *Planlama Dergisi*, Sayı: 2004/2, 67-74
- KARABEY, Haydar , Mehmet Çubuk ve Güzin Yüksel (1978), Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekânlar, *Yapı Dergisi*, Sayı 30, 25-54
- KARATAŞ, Kasım (2002), “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları”, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:2, 43-55

- https://drive.google.com/file/d/OB_Ynlomipv-ha0hrSjJkN0tOd2c/view?pref=2&pli=1
- KAVAK, Merve (2009), "Yaya, Bisikletli ve Fiziksel Dezavantajlı Grupların Erişim ve Ergonomisi Sonuç Raporu", *10. Ulaştırma Şurası: Kent İçi Ulaşım Üstyapı (Operasyon) Çalıştayı*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <http://kadirgurbetci.com.tr/yonet/yuklemeler/b884e85141hnc.doc>
- KAVAK, Merve. (2010), "Evrinsel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü
- KELEŞ, Ruşen (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge
- KOCA, Duygu, Yılmaz, Meltem, (2017), "Engelliler için Mekan Düzenlemelerinde Kapsayıcı Tasarım" Ankara: YÖK Yayını, [http://www.yok.gov.tr/documents/32527494/32771061/Engelliler İcin Mekan Düzenlemelerinde Kapsayıcı Tasarım 20 03 2017.pdf/](http://www.yok.gov.tr/documents/32527494/32771061/Engelliler%20İcin%20Mekan%20Duzenlemelerinde%20Kapsayici%20Tasarim%2003%202017.pdf)
- LEFEBVRE Henri. (2016), *Şehir Hakkı*, I. Ergüden (Çev.), İstanbul: Sel
- MENDA, Elzi ve Nesrin Balkan, (2013), *Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler (Yönetici Özeti)*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi
- ÖZÇETİN, Zuhâl ve Mehmet Eminel (2013), "Engelli, Yaşlı ve Çocuk Kullanıcıların Kentsel Alanlara Erişiminde Ergonominin Rolü ve Önemi", (Ed) K. Ergün, D. Gönen, O. Kon, *19. Ulusal Ergonomi Kongresi (27-29.09.2013) Bildiriler Kitabı* içinde, Balıkesir Üniversitesi-Türk Ergonomi Derneği, s.448-457
- PALABIYIK, Hamit. (2004), "Avrupa Kentsel Şartı", (Ed.) Zerrin Toprak, H. Yavaş, M. Görün, *Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları* içinde İzmir: Birleşik Yayınlar, s.197-253
- PAPAIÖANNOU, Kyriakos (2008), "European Legislation On People with Disabilities", *Building Comfortable and Liveable Environments for All International Meeting Harmonisation of Legislation and Standard-15-16 May 2008*, Atlanta, USA: Georgia Tech University, <http://www.irbnet.de/daten/iconda/CIB8870.pdf>
- SUNGUR ERGENOĞLU, Aslı (2013), *Mimarlıkta Kapsayıcılık: Herkes İçin Tasarım*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK) (2010), *Özürümlerinin Sorun ve Beklentileri Araştırması Raporu*, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=1&KITAP_ID=244, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu
- USTA, Resul ve Levent Memiş, (2010), *Belediye Hizmetlerinde Kalite: Giresun Belediyesi Örneği*, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 15, Sayı:2 s.333-355
- UZUNER, Yıldız. (2005), *Özel Eğitimden Örneklerle Eylem Araştırmaları* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6 (2), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/39/55/509.pdf>, s.1-12
- WORLD HEALTH ORGANİZATİON (WHO), (1980), *The International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps*, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/41003/1/9241541261_eng.pdf,
- WORLD HEALTH ORGANİZATİON QOL Group (WHOQOL), (1995), "The World Health Organization Quality of Life Assessment Position Paper", *The World Health Organization, Social Science and Medicine*, 41, p.1403-1409. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/027795369500112K>